

KACERSTWO (449) *sb n*

kacerstwo (435), **kacyrstwo** (11), **kacerzstwo** (2), kacerstwo *a.* kacerzstwo [zapis: -rztwo] (1); kacerzstwo *PatKaz III*; kacerstwo : kacyrstwo : kacerzstwo *Kromrozm III* (3 : 11 : -), *ArtKanc* (1 : - : 1).

a jasne (w tym 15 r. błędne znakowanie); -é- (23) *OrzQuin* (20), *BiałKat* (2), *SarnStat*, -e- (7) *MurzHist* (3), *MurzNT* (4); *o jasne*.

sg *N* kacerstwo (77). ◇ *G* kacerstwa (85). ◇ *D* kacerstwu (17). ◇ *A* kacerstwo (59). ◇ *I* kacerstwem (35); -em (5), -(e)m (30). ◇ *L* kacerstwie (16). ◇ *V* kacerstwo (1). ◇ *pl N* kacerstwa (50). ◇ *G* kacerstw (21). ◇ *D* kacerstwóm (18); -óm (1), -(o)m (17). ◇ *A* kacerstwa (49). ◇ *I* kacerstwy (17), kacerstwami (2); -y : -ami *PowodPr* (1 : 2). ◇ *L* kacerstwách (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Ujemne w odcieniu (często obraźliwe i lekceważące) nazwanie cudzych, odmiennych od własnych przekonań religijnych wraz z ich wyznawcami (najczęściej stosowane przez katolików w odniesieniu do innowierców); herezja; fałszywa wiara; fałszywy, wręcz błuźnierski, pogląd religijny; haeresis Vulg, Cn; secta Vulg; erronea, impia et damnata ab Ecclesia opinio in materia religionis Cn* (446) : Pyąte ku łkazenyu kacerzłtwa ktore mouyło yzby oną [= *Maria, matka Jezusa*] była nyeczłouyek ale anyol *PatKaz III* 135v; *SeklWyzn B*; *RejKup* k5v; Co kolwyek kacerłtw było od początku wyary krzełciyáńłkyey do tych czáłow/ bárzo ich máło naydzyełz/ ktoreby łye ná Ewángeliey á ná łlowye bozym nye łádźili. *KromRozm I* M, L2, L2v; terás przyłzedł na drogę łwiatłóci i prawdy/ i od kacerłtwa się ku matce łwiętei/ kołciółowi Rzymłkiemu nawrócił. *MurzHist* D2v, M3v, Rv; *MurzNT* 91 [3 r.], 93v; *KromRozm II* o2v *marg*; A brony pyekyelne łą kacyrłtwá y kacyrzowye. *KromRozm III* M8v, Cv, C5, H6, L3v, Q4; *KrowObr* 62v; Tych złych łudźi náuká y kacerłtwa głupie/ łzalone y zwádlıwe/ gdy do Polłki przyłzłó/ náłázłó łobie godne łaki *OrzList* f, e4, f, fv; iáko teź miedzy wámi będą fáłzywi náuczycielowie/ ktorzy potáiemnie wwiodą kacerłtwa zaráźliwe [*seeias perditionis*] *BibRadz 2.Petr* 2/1; á iáko chytróć to iełt kacerłtwa Kołciół Boży borzy/ ták teź przewrotnóć rozumow włzetecznych teraz Polłkę z gruntu borzy *OrzRozm* D2v; Náłzy Miniłtrowie ty Prywileie y ty Káptury ná czołó przybijáią wáłzemu Papięłtwu/ powiáđáiąc że Papięłtwa iełt łilne kacerłtwa. *OrzRozm* F4v, Bv *marg*, C2 [4 r.], C2v, C3v, F4 (18); ktorzy łámi [*sabeliańczycy*] niezboźnie rozumiejąc o wierze/ łudźie zboźne/ y tę ich prołtą łtárą y Apółtolłką w łłowie Bozym opifáńą wiárę/ kacerłtwem zową *GrzegRóżn* Bv; A komuć kacerłtwa iełt łłyłzeć że ieden Bog iełt Oćiec/ tedyć temułz twárda mowá iełt Kryłthulá być prawdźiwie y włáłnie Synem Bozym *GrzegRóżn* G4, B3v, E2v [2 r.], E3v, G3, G3v, M3v; *LeovPrzep* C2v; máią teź Kácerłtwá Miniłtrá łwoiego/ ále Ołłarzá nie máią/ któremuby ten to Miniłter łłuzył *OrzQuin* 12, I3v, 14, K4v, L3v *marg*, M4 (16); *SarnUzn* B2v; *RejAp* 73, Ff3; *BiałKat* 128v; bo to zówże [!] prawdá Boża iełt/ co Antykryłt Kácerłthwem zowie *Grzegłm* 28; *KuczbKat* a2; Kácerłtwa Krolowie y páńłtwá giną. *WujJud* 16v *marg*, 16v, 18v, 35v, 81, 132 (10); iłz Kołciół Chryłtułow po włzytkiego łwiátá ziemi rozłszerzony iełt. Przeciwnym zás obyczáiem kacerłtwa/ pokátne iełt iednego miáłtá ábo iedney Nácyey [...] wymyłł nie trwály *SkarJedn* 26; Odłzczepiełtwa ták iełt od Kácerłtwá bliłskie/ iáko kłos od ziárńá w ziemię wrzuconego. *SkarJedn* 340, A3v, 23, 24 [2 r.], 31, 36 (60); Kácerłtwa ták opifuie in Epifłt. ad Titum cap. 3. Heretyctwa z Grecká od wybieráńia nazwáne iełt/ bo wnim káđdy łobie to obiera/ co mu fię łepłzego

być zda. *SkarŻyw* 337; Gdy iuż kácerstwo moc bráło: Papieřz Innocentius ózwarty [!] po wielu Włofkicb łtronách Inquifitory vczynił *SkarŻyw* 373, *kt*, A2v, A5, 27, 48 (79); ábo izali iuż dla tych łzátánłkich łłow ma być písmo ł. iego przetákciem/ ábo piałzczyłtym fundámntem włzego kácerłtwá przez łzátáná záložonego? *CzechEp* 121, 107, 111, 129, 143, 358, 359; *ReszPrz* 8 *marg*, 99; *ArtKanc* B20, L4; Wylíczenie krotkie grzechow przeciwo Dźieięćiorgu Przykazániu Bożemu popełnionych. [...] Kácerłtwo iáwne/ ábo obroná/ y pochwalenie iego. *LatHar* 113, [++3], 512, 621, 673; Y o tym kácerłtwie ábo czárnokšięłtwie/ ktore ánioły miáłto Bogá y Chriřtułá chwaliłto/ y ofiáry im czyniłto: wykłádáią to mieyłce włzyřcy Doktorowie *WujNT* 700, 57 *marg*, 170, 174, 417, *Aci* 24/14 (26); Iż którybykolwiek w królełtwie náłzym [...] Heretyk álbo kácerłtwem zárážony [...] był: táki [...] ma byđż poiman/ y [...] karan. *SarnStat* 218; Lękay łie tego Bołkiego wyroku/ óziębęłto/ rołpułtne/ á kácerłtwámi rozlicznemi po wielkiew częłłci pomázáne Krzełłciáńłtwo. *PowodPr* 12; y łtáłás łie iáko Ocean ábo ogulme morze: w ktore włzyłtkie ze włzyłtkiego łwiátá káłuże łmrodliwych kácerłtw [...] wćiekáią. *PowodPr* 12, 15 [3 r.], 29 *marg*, 32 [2 r.], 42 [2 r.], 50 [2 r.] (15); Nie dba óciec o dułżę iż łię kácerłtwem záráži: byle łię po Niemiecku náuczył. *SkarKaz* 421a,)(2v, 384a, Oooo2a; oná Hułłá przed łtem kiládźiełłat łwemi káptury y Konfederácyámi/ y iego przekłęte kácerłtwo odpłózyłá. *SkarKazSej* 665b, 661a, 663b.

kacerstwo przeciw czemu (2): Sekty y Kácerłtwá przeciwo Písmu Bożemu *WujJud* Nn3, 31 *marg*.

kacerstwo o czym (2): Ewtyches/ chytre á łzátánłkie kácerłtwo o iedney Náturze w Chryřtułšie zmiełżáne y wymyłłł *SkarJedn* 391; *LatHar* 250.

W połączeniu z nazwą wyznawców określonego kierunku religijnego, z imieniem własnym założyciela lub z przymiotnikiem od nich pochodzącym [w tym: ai (47), G sb (12); kacerstwo + określenie (39), określenie + kacerstwo (20)] (59): Tenże będącz w kácerłtwie Arrianomym [!] wiarę krzełłcianłką tępił *MiechGlab* 47; *KromRozm II* q3; *KromRozm III* L6v, P5; *KrowObr* 20v; Był Waclaw Krol Czełłki [...] nikczemny w łpráwách łwych Krolewłkich/gdy Hułowemu kácerłtwu w czás niezábiegał *OrzRozm* C2, C2v; *SarnUzn* A2v, G5v; *RejAp* 197; Lecż Dámáłus przeciwo Kácerłtwu Arryáńłkiemu/ około Bołtwá y rownołci Syná Bożego z Oycem/ ktore ná ten czás nawięcey płużyłto/ to Symbolum záložył *WujJud* 24; Ale což o łwym Apołtole Lutrze powiećie/ ktory wznowiłwłzy Pepuzyáńłkie Kácerłtwo/ łmiáł vczyć/ że y niewiáłty łłufznie á łpráwiedliwie ná Kápláńłtwo połwięcone być mogá? *WujJud* 170; to miełce łłuży przeciwo Kácerłtwu Márcyoniłtow y Mánicheuřzow/ y Tátianá Pátriárchy Enkrátýtow: ktorzy pokármey od Bogá łtworzone gánili/ y zá nieczyłte mieli *WujJud* 198, 24, 91 *marg*, 174, 179, 262v (13); Ná mieyłce Pirrhá/ włtápił Páweł Biłkup Cárogrocki/ ktory toż kácerłtwo Monotelitow wzbudził. *SkarJedn* 140; [Konstantyn papieřz] vczyniłwłzy Synod w Rzymie/ kácerłtwo Obrázoborłkie potępił. *SkarJedn* 196, A8v, [A*2]v, 27, 110, 141 (13); *SkarŻyw* 58, 202, 297, 298, 299 (10); *LatHar* 7; Bo to iełł kácerłtwo Antropomorfitow/ mniemác żeby Bog miáł tákże ręce/ oczy/ nogi/ iáko człowiek. *WujNT* 471; Bo tu Páweł potępia kácerłtwo Symoná czárnokšięłznika/ ktory vczył/ że niektorzy ániołowie máią być Bożká czćią chwaleni *WujNT* 699, 56, 687, 693 [2 r.], 762, 857 [3 r.], 861; *PowodPr* 31.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy kraju [kacerstwo + przymiotnik (3), przymiotnik + kacerstwo (4)] (7): Abowiem they Wiáry Iágełłto Krol/ y przodkowie náłzy/ przeciwo kácerłtwu

Czelkiem ná on czás bronili *OrzRozm G, F4v, G*; piérwfy Stánkár przyniółł nam Niemieckie Kácérftwo/ to ielt/ iáwne bluzniérftwo do Polłki *OrzQuin 14, Y, Z2 marg; PowodPr 30*.

*W połączeniach szeregowych (10): ComCrac 20; KromRozm I K2v; Kázda z onych fekt kłoby kofcyoł cyągnye/ [...] łoby łłczyrą á zdrową náukę ewányeliey [...] przywłáłfczýac a innym błád/ fáłfz/ kácyrftwo/ y łfaleńftwo przyczytýac. KromRozm III C2; KrowObr 36; Krol dobry [...] wzytkę moc łwá/ ktemu iednemu łtołowác ma/ iákoby on dołtátecznie wiáry łwiętey Krzełcijánłkiey bronil/ przeciwko włzelkiemu odłfczepieńftwu/ kácérftwu/ y pogánłftwu. OrzRozm M2, M3v; WujJud A4; SkarJedn 343; LatHar 420; Ale gdy łami Bogu wiáre złamawłzy rozmáitołciá Kácérftw/ błuźnierftw/ niezboźnołci/ y niełpráwiedliwołci/ woynę połpolicie podnołzý *PowodPr 14*.*

W charakterystycznych połączeniach: kacerstwo (barzo) szkodliw)e (4), chytre, ciemne, częste, duchowne, dzisiejsze (10), głowniejsze, głupie, haniebne (3), jadowite, jawne, nietrwale, niezbożne (2), nieznośne (2), niniejsze, nowe (4), pomorzane, potępione (3), przekłete, rozliczne (4), rozmaite (7), silne, smrodliwe, sporne, sprosne (3), srogie, sromotne, stare (4), szalone, szatańskie, szpetne (2), wszelakie, wszeczne (2), wszy(s)tkie (6), zaraźliwe, zwadliwe; fundament kacerstwa (3), obrona (2), owoc (2), początek, powód, pożytek, przyczyna, przymowka, psowanie, rozmaitość, skażenie, wojownik, wykorzenienie (4), wynalazca (2), zburzenie, (z)burzyciel (2); droga do kacerstwa (2); nawrocie od kacerstwa, obrona (2), rozgrzeszenie; księga przeciw kacerstwu (kacerstwu przeciwna) (2), nauka (7), obrona, pismo; w kacerstwie upor; kacerstwa bać się (2), bronić (4), dowieść, jać się, pomagać (pomagający) (3), zarzec się (3); do kacerstwa przyciągać, przystać, wrocić się (2); od (z) kacerstwa nawrocić się (2), (o)bronić (się) (5), odstąpić, przestrzegać, upamiętać się, wybawić (2); (przeciwko)) kacerstwu bronić (3), zabiegać (5); kacerstwo burzyć ((z)borzyć) (3), dopuszczać (przepuszczać) (3), karać (2), naleźć, obrzydzić, odpłoszyć (2), ożywi(a)ć (4), poćwirdzić (3), (po)tępi(a)ć (potępiający) (9), prowadzić, przekłtć, przynieść (wnieść) (3), przyczytać (2), przypisać (2), rozmnożyć (rozmnazać) (4), rozsi(ew)ać (2), uchwalić, (u)czynić (2), ukazować, wojować, (w)szczepić (2), (w)wieść (2), wykorzeni(a)ć (2), wymyślić, wzbudzić (2), wznawiać (wznawić) (7), zada(wa)ć (2), zarzucać, zwalczyć; przez kacerstwo odstąpić, upaść (wpaść) (2), zakłtć; w kacerstwo obroćć, wpaść (wpadnienie) (5), wprawić; za kacerstwo mieć, przyczytać; kacerstwem napojony, (na)z(y)wać (przyzywać) (8), niedobytý, oderwać się (odrywać) (2), rozerwać, rozrywać (rozerwany) (5), pomazać się ((z)mazać (się), pomazany) (7), potwarzony, rozrózniać, strapiony, targać, zapowietrzony, zarażony (zarazić (się)) (7), (z)brzydzić się (3), zepsować się, zjęty; w kacerstwie być (będqcy)(3), chrzcić się, leźć, podejrzaný, zatopić się (utopiony) (2), zemrzeć; z kacerstwern walczyć.

*Wyrażenie: »kacerstwo bluźnierskie« (1) : mniemáiac áby tym kołcioły łię włpokoicé mogły: nic nie wiedzác o chytróci y kacerftwach ich bluznierłkich *SkarŻyw 389*.*

*Szeregi: »kacerstwo i (ani) bałwochwalstwo« (3): naprzod okázuiác/ że przy nas [konfesyjonistach] żadnego Kácérftwá áni bałwochwálftwá niemáłz/ á iż nieodłczyłifmy łie áni łie odłczýamy od wiáry Krzełciánłkiey/ ále od wymyłłow ludzkich. *WujJudConf 15; SkarŻyw 558, 559*.*

*»kacerstwo i (a, to jest) bluźni(e)rstwo (a. bluźnienie)« [szyk 2 : 2] (4): *KrowObr Vu2; OrzQuin 14; Kthorego kácérftwá á bluźnirftwá przeciwko Máyełtatowi Syná Bożego iuż y v nas w Polłfcze dołyc łie namnożyło *RejAp 197; WujNT 56*. [Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.].**

»(nie tylo) bład (ale) i (a, abo) kacerstwo« [szyk 21 : 6] (27): *SeklWyzn* c3v; Naten bład y kacerstwo ktore iefcze dżis trzimaia wżiŕczy kacerze ktorzy ŕą pod poŕlużenŕtwem Antichriŕta Papieża/ iefť iaŕne pyłmo otym nowego zakonu *SeklKat* O4v, O4; *KromRozm I* G2, L4v; Abowim Philip/ Ozyánder/ Elácius Lutherowey náuki ŕye dżyerżąc/ przedŕye yeden drugyemu bład y kácyrŕtwo przypifuye *KromRozm III* C2; Także theŕz Ireneus/ wylitzáiać kácerŕtwá y błedy/ miedzy inŕzymi rzetzámi/ wŕpomina teŕz ten bład Obrázy ŕtáwiáć/ y kłániáć ŕię przed nimi. *KrowObr* 112v, A2v, 41; *GrzegRóżn* G3v; *OrzQuin* T2v; *SarnUzn* A2v; *WujJud* A5, A7v, Bv, 2v, 16v, 19, 170v; *SkarJedn* 308, 342; *SkarŻyw* A2; *ReszPrz* 27; która [*Biblia Brzeska*]iáko gładkoŕŕciá Polŕkiey mowy przechodźi Krákowŕká/ ták iefť błędow y kácerŕtwá pełná *WujNT przedm* 1, s. 762, 859; *SkarKaz* 40a. [*Ponadto w poŕłączeniach szeregowych* 7 r.].

»kacerstwo, (abo, i) grzech« [szyk 3 : 2] (5): Tákte ŕię z Cárogrockimi Cefarzmi ŕtáło zá ich grzechy y kácerŕtwá rozdzielŕ Pan Bog páńŕtwo/ y odiał im zachodne pánowánie *SkarJedn* 208; *SkarŻyw* 82, 312; *LatHar* 567; *WujNT* 828. [*Ponadto w poŕłączeniu szeregowym* 1 r.].

»herezyja (a. heretyctwo) i kacerstwo« [szyk 3 : 1] (4): á chcąc Láćinŕki koŕŕcioł potwarzáć ŕami w kácerŕtwo y Heretyctwo vpádli. *SkarJedn* 154, [A*], 230; *SkarKaz* 638b.

»kłamstwo i kacerstwo« (1): Pierwey przez P. Chriŕtuŕá y przez Apoŕtoły poŕŕiana iefť prawdá: á potym nieprzyiáciel Dyabeł náŕŕial kákolu kłámŕtwá y kácerŕtwá: nie Pan Chriŕtus *WujNT* 57.

»kacerstwo abo (a) fáłŕzywa nauka (a. wiara)« [szyk 2 : 1] (3): przeŕtrzega od fáłŕŕywey náuki á kácerŕtw/ ktorzy wyele powŕtáć myáło *KromRozm II* e4v; *WujNT* 525; iŕ kácerŕtwá y rózne fáłŕzywe wiáry/ ktore iednę prawdżiwá zepŕowáć chcá/ przyczyná ŕą napřednieyŕzá tych niezgod wáłŕzych. *SkarKazSej* 674a. [*Ponadto w poŕłączeniu szeregowym* 1 r.].

»kacerstwo i nauka przewrotna« (1): Nye z ináđ powŕtáły kácerŕtwá y nyektore náuki przewrotne/ [...] yedno gdy dobre piłmá nye dobrze rozumyáne bywáýá *KromRozm II* o4.

»kacerstwo i niedowiarstwo« (1): Bo ktore ŕię kolwiek Chrzeŕŕiańskie páńŕtwo y kroleŕtwo od tey gŕowy y iednoŕŕi ŕtolice Piotrá S. oddzieliŕo/ nie tylo w rozmáite kácerŕtwá y niedowiarŕtwá á zgubę duŕŕzná/ ale teŕz y wniewolá á rękę pogáńŕká wpádło *SkarJedn* 149.

»kacerstwo i nieprawda« [szyk 1 : 1] (2): Abowiem co wy nieprawdá y kácerŕtwem zowiećie/ tho iefť prawdá/ y ŕwięta rzetz *KrowObr* 131v; *GrzegRóżn* D3v.

»kacerstwo i obłędliwoŕŕ« (1): áby odŕtápiwŕŕy ŕtároŕytnego Koŕŕciołá Powŕŕeznego/ nowych Kácerŕtw y obłędliwoŕŕi ŕwowlolnych ludźi bronić mieli *WujJud* 16v.

»kacerstwo i oderwanie od koŕŕciołá« (1): ále od Ariuŕá w Alexándryey ŕye to znyeciŕlo byŕo/ kácerŕtwo byŕo y oderwáne od koŕŕcyolá powŕŕeznego/ to yeŕť boŕzego. *KromRozm III* E3v.

»kacerstwo i (a, a(l)bo, i tudzieŕ) odszczepieńŕtwo« [szyk 16 : 6] (22): *SeklWyzn* b2; A dla tego poŕpyeŕŕyŕiŕmy ŕye wŕŕyŕtkye káplány ze wŕchodu ŕlońcá (rozumyey ktorzy ŕye byli kácyrŕtwy y odŕŕczepyeńŕtwem oderwáli) podbić y zyednoćić ŕtolicy wáŕŕey ŕwyátoŕci. *KromRozm III* O6, L8, M2; *KrowObr* A4v; *BiałKat* 251; *WujJud* 51, 117; *SkarJedn* 62, 81, 249; *SkarŻyw* 92; *CzechEp* 13; *WujNT* 369, 417; Kto ŕie wilkom drapieŕnym záŕtáwia/ áby owiec krwiá ŕyná Boŕzego oblanych/ kácerŕtwámi y odŕŕzczepieńŕtwámi ták dálece nie poŕŕyrali? *PowodPr* 20, 28, 30 [2 r.], 31 marg [2 r.], 57. [*Ponadto w poŕłączeniach szeregowych* 5 r.].

»rozerwanie w wierze i kacerstwo« (1): Iáko fię rozerwánia w wierze y kácerstwá bali y karác ie wnet chćieli. *SkarŻyw* 504 *marg*.

»sekta i (a) kacerstwo« [szyk 4 : 1] (5): *WujJud* 31 *marg*, Nn3; *WujJudConf* 4v; *WujNT* 98; Przez opuźczenie Páná możemy rozumieć odźczepieństwo: przez zbluźnienie świętego/ rozmaíte kácerstwá y fekty bluźnierkie ich *PowodPr* 29. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

2. *Coll. Ogól kacerzy; zbiorowisko kacerzy* (3) : Niechayże ci Lizmáninowie/ Sárniccy/ Sztánkárowie/ nietylko Grámmátyki łwe głupie y ty groźzowe wiáry/ ále wźytki dyabły z pieklá/ y ktemu Turki/ Tátáry/ y wźytko kácerstwo/ ná pomoc niechay wezmą łobie *OrzList* h3; *SkarJedn* 27.

Szereg: »pogaństwo i kacerstwo« (1): opátrzył y brany mieyćkie/ áby Pogáństwo o świętach niewiedzące (tákieć teraz y kácerstwo) nieśmiało potrzeb przywozić. *PowodPr* 52.

Synonimy 1. *heretyctwo, herezis, herezyja, odszczepieństwo*.

ZCh